

Wat Zeeman de elite aanrekende

Geent, 20 november 2004. Een koude zaterdagmiddag. In de raadzaal van het stadhuis werd op 8 november 1576 de pacificatie tussen de opstandige gewesten Holland en Zeeland en de Spaansgetrouwe gewesten gesloten. In dit historische decor hield collega Michaël Zeeman – hij wordt vanmiddag begraven – de 21ste Pacificatielezing.

Een kleine twee uur lang ging het over het vraagstuk dat hem na aan het hart lag; het gebrek aan innerlijke overtuiging en verantwoordelijkheidsbesef van de hendaagse elite ten opzichte van de eigen cultuur. De ontkenning van de vaderlandse geschiedenis in, wat hij noemde, het ‘posthistorische heden’, zag Zeeman als belangrijkste symptoom van dit falen van de cultuurdragers.

Over de ‘nationale geschiedenis’ werd vanaf de jaren zeventig met een mengeling van gêne en verantwoordiging gesproken. Want deze vaderlandse geschiedenis zou een vooringenomen en ideologisch bepaalde instrumentele aangelegenheid zijn geweest: de geschiedenis van Nederland als de geschiedenis van blanke, protestantse, Hollandse mannen uit de hogere lagen van de samenleving. Sinds de ontzuiling van die samenleving eisten grote groepen zojuist geëmancipeerde burgers

hun bijzondere rol in dat verleden op. Het gevolg was, signaleerde Zeeman, het einde van een gemeenschappelijk gedeelde geschiedenis.

Nederland werd als het ware een land zonder eigenschappen, waar groepen geheel verschillende mensen volslagen diverse levens hadden geleid. Het werd Perron Nederland genoemd: ‘een land en een cultuur als de terminal van een luchthaven waar willekeurige mensen aankomen en afreizen zonder zich al te veel om de eigenaardigheden van hun plek te bekommeren. Weg met ons; het posthistorisch en liefst ook postmoderne heden was begonnen’.

Dit cultuurrelativistische avontuur is evenwel niet helemaal goed afgelopen. Zeeman: ‘Terwijl het Nederlanderschap in culturele en staatsrechtelijke zin dunner wordt, wordt de vraag naar de aard ervan sterker. Wat vertellen we de nieuwkomers en wat gaan we zeggen tegen onze nieuwe vrienden uit vooral het oosten van Europa wanneer zij ons vragen wie wij zijn?’

Met Geert Mak komen we er niet. *De eeuw van mijn vader* was niet het verhaal van een vaderland, maar van een vader zonder land. Mak paste volgens Zeeman naadloos in het heersende zelfbeeld van postnationaal Nederland: wij zijn individuen die overrompeld worden door grote

gebeurtenissen. Voor zover wij daar noodgedwongen deel aan hebben, hebben wij daar niet om gevraagd en zijn we er dus ook niet verantwoordelijk voor.

Zeeman stelde daartegenover zijn *defining moment* van de vaderlandse geschiedenis: de confrontatie tussen edelen en landvoogdes Margaretha van Parma, tien jaren voor de Pacificatie van Gent. De edelen voelden er niets voor het precare evenwicht tussen hen en het ondergeschikte volk op het spel te zetten door hen van bovenaf door Philips II afgekondigde maatregelen op te leggen. Zij beriepen zich op de bijzondere omgangsvormen tussen de twee klassen in de Lage Landen, waarvan iedere vorm van absolutisme vreemd was. Zeeman wees op de

Apologie van Willem van Oranje (1580) en het Plakkaat van Verlatinge (1581) waarin als plicht van de vorst en de edelen wordt genoemd ‘het algemeen welzijn te dienen’ en een ‘herder voor de schapen te zijn’.

In het plichtsbewustzijn van de maatschappelijke elite ten opzichte van het volk ligt het uitgangspunt van de overlegcultuur van de Lage Landen. Dat is in één zin de les die Zeeman uit de Nederlandse cultuurgeschiedenis wilde trekken. Door het achterstallig onderhoud van een vruchtbare traditie verkeren het onderwijs, de universiteiten, de omroepen, de kranten, maar ook het openbaar bestuur, in een crisis.

Zeeman pleitte dan ook voor canons in het geschiedenis- en literatuuronderwijs. Want, schreef hij, ‘wij leveren studenten af die her en der ingelicht zijn over uiteenlopende, vaak kleinschalige onderwerpen. Leuke onderwerpen vooral. In hun kennis ontbreekt iedere samenhangende gedachte, iedere poging tot ordening, ieder spoor van ernstige zinverlening aan die kennis’.

Hans Wansink (1954) is politiek commentator van *de Volkskrant*.
h.wansink@volkskrant.nl